

Spiegelungen: Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas
17, br. 2 (2022).

Časopis *Spiegelungen: Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas* (“Odrazi: Časopis za njemačku kulturu i povijest jugoistočne Europe”) objavljuje Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas (Institut za njemačku kulturu i povijest jugoistočne Europe) Sveučilišta Ludwig-Maximilian u Münchenu. Većina sadržaja broja 2 za 2022. godinu posvećena je arhivima u Hrvatskoj, te je tako bio i naslovljen: *Archive in Kroatien*. Skrenuo je pozornost na bogato arhivsko nasljeđe hrvatskih arhiva na njemačkom jeziku, koje može biti poveznica za buduće različite zajedničke znanstvene i kulturne projekte Hrvatske i Njemačke, a čija dobra suradnja, kako se vidi iz priloženoga, već postoji.

Časopis je podijeljen na četiri velike tematske cjeline: *Wissenschaft* (“Znanost”), *Literatur* (“Književno stvaralaštvo”) i *Feuilleton* (“Feljtoni”) te prikazi publikacija.

Za istraživanje njemačke kulture i povijesti u jugoistočnoj Europi te migracija njemačkoga naroda u 20. stoljeću na tom prostoru hrvatski arhivi i hrvatsko arhivsko kulturno nasljeđe neizostavan su izvor istraživačima. S druge strane, poznavanje njemačkoga jezika nužan je preduvjet za rad na tim arhivskim izvorima. Ta povezanost nije samo rezultat zajedničke političke povijesti u prošlosti, nego i činjenice da su Nijemci kao autohtono stanovništvo nastanjivali prostore jugoistoka Europe te su svojom etničkom prisutnošću višestruko utjecali na sva

područja života i djelovanja u društvu. Upravo iz toga proizlazi bogato arhivsko gradivo na njemačkom jeziku pohranjeno u hrvatskim arhivima. Predstavljen je samo dio toga bogatoga kulturnoga nasljeđa. Velika količina arhivskoga gradiva na njemačkom jeziku propala je u različitim okolnostima: kao posljedica Drugoga svjetskoga rata, Domovinskoga rata, raznih progona i iseljavanja njemačkoga naroda te zbog različitih prirodnih nepogoda (primjerice potresa). Upravo stradanje arhivskoga gradiva otvorilo je i pitanje potrebe njegove digitalizacije. Radovi su prevedeni ili izvorno pisani na njemačkom jeziku (Horvat, Lemić, Engler i Möbius, Kordić, Kolić i Strmota), a dva su rada objavljena na engleskom jeziku (Bućin, Milovan).

Rajka Bućin predstavila je čitateljima najvažnije arhivske fondove i zbirke u Hrvatskom državnom arhivu povezane s istraživanjem Holokausta i sudbinu Židova za vrijeme Drugoga svjetskoga rata na hrvatskom području. Uz uvodni dio posvećen povijesnom pregledu Holokausta na području NDH, predstavljeno je jedanaest arhivskih fondova, s uobičajenim arhivskim identifikacijskim podacima (signatura, naslov, vremenski raspon, količina), podacima o njihovoj digitalizaciji, stvarateljima fondova, njihovu djelokrugu i sadržaju gradiva, te osam zbirke koje mogu poslužiti kao potporni izvori s podacima o domicilnim Židovima, židovskim izbjeglicama s područja Njemačkoga Reicha te počiniteljima zločina (zbirke personalnih spisa državnih činovnika, matičnih knjiga, dozvola boravka stranih državljana i dr.).

Katarina Horvat donosi pregled arhivskih cjelina nastalih radom različitih institucija i pojedinaca pohranjenih u Državnom arhivu u Zagrebu koji sadržavaju gradivo na njemačkom jeziku, a mogu poslužiti istraživačima za proučavanje političkih, vojnih, demografskih, kulturnih, znanstvenih, privrednih, vjerskih i drugih društvenih prilika u hrvatskom glavnom gradu. Prateći klasifikacijski sustav arhivskih fondova i zbirke u Hrvatskoj, uz svaku navedenu cjelinu autorica donosi signaturu, naslov i vremenski raspon gradiva. Prikazivanje arhivskih fondova nastavlja kratkim opisom stvaratelja i sadržaja fondova, a detaljno i zanimljivo prikazani su i obiteljski fondovi i arhivske zbirke.

Vlatka Lemić autorica je priloga poznavanju bogatoga arhivskoga nasljeđa najstarijega sveučilišta s neprekidnim djelovanjem u Hrvatskoj i jednoga od najistaknutijih i najvećih akademskih institucija u našoj zemlji – Sveučilišta u Zagrebu. Predstavila je gradivo nastalo radom sveučilišta i njegovih sastavnica, koje je razasuto i čuva se u više baštinskih ustanova na različitim adresama u Zagrebu. Posebno je istaknula višestruku dobrobit osnivanja sveučilišnoga arhiva u smislu boljega istraživanja i unapređenja upravljanja arhivskim gradivom Sveučilišta. Rad sadrži (zasad neveliki) popis gradiva pohranjenoga u Središnjem uredu za arhivsko gradivo Sveučilišta, koji djeluje pri Rektoratu, čija je obrada započela 2019. godine. Navedeni su i arhivski fondovi i zbirke Hrvatskoga državnoga arhiva unutar kojih se nalaze mnogobrojni dokumenti, među njima i oni pisani njemačkim

jezikom, u originalu ili u prijevodu, kojima su dokumentirana različita područja djelovanja Sveučilišta, u vezi s pojedinim osobama, institucijama ili događajima. Čitatelj može doznati i kratak historijat Sveučilišta u Zagrebu, pročitati ponešto o organizaciji arhivske službe i o zakonskoj regulativi arhivske djelatnosti (specijalni arhivi), kao i o problemima obrade gradiva.

Projekt *Digitalizacija njemačkih tiskovina od 18. do 20. stoljeća* u sklopu Programa partnerstva između Instituta za germanistiku Sveučilišta Justus Liebig u Giessenu i Odsjeka za njemački jezik i književnost Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, pod financijskim pokroviteljstvom Njemačkoga ureda za akademsku razmjenu (DAAD), predstavili su autori Tihomir Engler (Osijek) i Thomas Möbius (Giessen). Digitalizacijom su obuhvaćene dvoje, najduže u kontinuitetu objavljivane novine u Slavoniji *Die Drau* i *Slavonische Presse*, te godišnjak *Esseger Bote*. Jedna od temeljnih odlika projekta bila je otvorenost znanstveno-istraživačke mreže, tako da su se u ostvarenje projektnih ciljeva mogli uključiti ne samo germanisti i njihovi studenti, nego i znanstvenici drugih srodnih društvenih i humanističkih područja. Čitatelj doznaje podatke o postojanju, količini i očuvanosti i drugih tiskovina na njemačkom jeziku na području Hrvatske, primjerice *Agramer Zeitung* iz Zagreba i *Der Pilger* iz Karlovca. Autori zaključno naglašavaju važnost daljnje provedbe projekata digitalizacije njemačkoga kulturnoga nasljeđa na tlu Hrvatske usprkos preprekama koje postoje.

Koliki je utjecaj imao njemački jezik i njemački narod na školstvo u Osijeku saznajemo u radu Ljubice Kordić sa Sveučilišta u Osijeku. Autorica donosi historiografske i demografske podatke o njemačkom narodu u Slavoniji tijekom povijesti, posebno za 19. stoljeće. Naglašen je i objašnjen nastanak jedinstvenoga "njemačkoga gradskoga jezika" poznatoga pod nazivom *Esseker*. Ukratko je predstavljen obrazovni sustav u gradu Osijeku sa statističkim podacima o uporabi i korištenju nastavnih jezika u školama (hrvatski, srpski, njemački, mađarski), što potvrđuje povijesni identitet Osijeka kao grada prožetoga multikulturalnošću i višejezičnošću. Čitatelj toga rada dobit će i kratak pregled jezične politike u Slavoniji od kraja 17. stoljeća do nastanka moderne hrvatske države. Autorica naposljetku navodi cjeline arhivskoga gradiva koje se čuvaju u Državnom arhivu u Osijeku i Muzeju Slavonije, važne za proučavanje školstva na tom području.

Maja Milovan, arhivistica iz Državnoga arhiva u Pazinu, predstavila je povijest i važnost toga arhiva u kontekstu državno-pravnih mijena na području Istre te je popisala fondove i zbirke s gradivom pisanim njemačkim jezikom, prema skupinama klasifikacijskoga sustava arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske. Za svaku cjelinu unutar toga navela je osnovne podatke: signaturu, naslov i vremenski raspon gradiva.

Izvore za proučavanje razdoblja austrijske uprave u Dalmaciji gotovo u cijelosti nalazimo u Državnom arhivu u Zadru. Arhivistice Državnoga arhiva u Zadru Dubravka Kolić i Ankica Strmota dale su kratak pregled pisanih izvora oba razdoblja austrijske uprave koja se čuvaju u Državnom arhivu u Zadru (1797.-1805. i 1813.-1918.). Osim za dalmatinsku povijest, gradivo DAZD-a polazišna je i nezaobilazna točka za proučavanje povijesti Bosne i Hercegovine i Crne Gore od kraja 18. do početka 20. stoljeća, a u širem smislu gledajući i cjelokupne jugoistočne politike Bečkog dvora u tom razdoblju. Gradivo klasifikacijskih skupina A. Uprava i javne službe i B. Pravosuđe od iznimne su važnosti po količini i informacijskom potencijalu. Osim u gradivu tih skupina, podatci za proučavanje razdoblja prve i druge austrijske uprave u Dalmaciji nalaze se i u drugim klasifikacijskim skupinama gradiva, kao što je primjerice gradivo skupine K. Osobni i obiteljski arhivski fondovi te skupine L. Zbirke izvornoga arhivskoga gradiva, u kojima su velike dokumentacijske cjeline, pa i neki fondovi gotovo u cijelosti pisani na njemačkom jeziku.

Znanstveni dio časopisa zaključuje Carl Bethke radom u kojem prikazuje njemačke židovske tiskovine koje su izlazile u Novom Sadu od 1821. do 1941. godine. U radu daje i osvrt na povijest i sudbinu židovskoga naroda na tom području u odnosu na višenacionalnu strukturu ostaloga stanovništva koje je ondje bilo nastanjeno.

Esejistički rad o povijesnoj percepciji o podrijetlu i etničkoj pripadnosti prvih zapadnih doseljenika u srednjovjekovnoj Transilvaniji (današnjoj Rumunjskoj) s analizom prilično kompleksne političke i društvene povijesti toga kraja, koji je potpadao pod različite vladavine, od ugarske do osmanske krune, napisao je Adinel C. Dinca. Njime se potvrđuje vjerski i jezični pluralizam na tom području, koji se je zadržao do današnjih dana.

Daniela Laube obradila je djelovanje rumunjskoga pisca Liviu Rebreanu (Târlăușiu, Bistrița-Năsăud, 27. studenoga 1885. – Valea Mare, Argeș, 1. rujna 1944.) u smislu njegove kolaboracije s njemačkim Reichom, kao i “ponovno otkriće” njegova književnoga stvaralaštva u Njemačkoj objavom romana *Șuma obješenih* 2018. godine, koji je izazvao veliki interes čitateljstva.

Bianca Raffaella Hepp sa Sveučilišta Eberhard Karls u Tübingenu opisala je tijek i rezultate istraživanja o osjećaju etničke pripadnosti djece iseljenika iz sela Hamroth u Rumunjskoj, čiji su se predci doselili u Njemačku.

Impresivni literarni uradci nalaze se u dijelovima časopisa posvećenima književnomu stvaralaštvu i feljtonima. U njima su svoje radove predstavile poznata hrvatska publicistkinja Kornelija Čilić i Kaltërina Latifi, književnica bogate biografije rođena na Kosovu. Pjesničkim opusom čitateljima su se predstavili: Bastian Kienitz, nagrađivani fotograf, pisac i umjetnik dobitnik pjesničke nagrade Rolf Bossert za godinu 2022.; pjesnikinja i prevoditeljica iz Berlina Edith

Otschofski, rođena u Temišvaru u Rumunjskoj; Georg Aescht, rumunjsko-njemački književnik koji objavljuje pod pseudonimom Traian Pop; pjesnik, prevoditelj i publicist Alexandru Bulucz iz Karlsburga; Franz Hodjak, rođen u Rumunjskoj, koji je objavio nekoliko zbirki pjesama, priča za djecu, romana i drama, te je zaslužan za prevođenje djela mnogih rumunjskih autora na njemački jezik. Spisateljica Karin Gündisch, rođena Rumunjka koja živi i radi u Njemačkoj, objavila je dva pisma povodom 70. obljetnice rođenja prijatelja Rolfa Bosserta (1952.-1986.), rumunjskoga pisca i novinara, koji je objavljivao i na njemačkom jeziku, te je bio promotor njemačke kulture i književnosti u Rumunjskoj. Spisateljica Noémni Kiss predstavila se je s dvije priče iz svoje zbirke *Božić na Dunavu*. U publicističko-novinskoj formi feljtona predstavila se je Renata Sakohoess, njemačka autorica rođena u Bratislavi, obradom nadgrobnoga spomenika mađarske kraljice Marije u Napulju, koja pri tom obrađuje i srednjovjekovne odnose dviju dinastija – Anžuvina i Arpadovića. Zoran Janjetović s Instituta za noviju povijest Srbije u Beogradu pisao je o policijskim prepadima (racijama) u jugoistočnom djelu Vojvodine i Novom Sadu 1942. godine.

Ankica Strmota